

ו. וילהויזן סוכר (Gesch. s. 121-123), כי שנת היובל אשר בת"כ היא חקנה חדשה לגמרי אשר לפנים לא ידעוה. העברים היו יוצאים לחפשי בראשונה בשנה השביעית לעבודתם; ואפשר לשער, כי השנה השביעית הבלתי קבועה נעשתה אז לשנה קבועה. ירמיהו (ל"ד, י"ד ואילך) משתמש—אומר וילהויזן—בשם "דרור", שויקרא כ"ה, ו' מיחסו לשנת היובל, למען סמן בו את השנה השביעית; והדבר הזה—מוסיף וילהויזן—מתאים גם ליחזקאל מ"ו, י"ז.—ואולם המסקנה הזאת בנויה על יסודות שזא! ירמיהו לא נתכון לשנה שביעית קבועה, מפני שהוא אומר בפרוש (ל"ד, י"ד): "ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך". ועוד: ירמיהו אינו מדבר על "שנת דרור", אלא על קריאת "דרור איש לאחיו". אי-אפשר היה לקרוא לשנה השביעית בשם "שנת הדרור", מפני שלא היתה קבועה ומחלמט. יחזקאל מ"ו, י"ז מתכון רק לשנת היובל. עין גם בפרושי לויקרא מ"ז: "על קדמותו של יום הכפורים".

לענין חקי החגים אשר בתורה אני רואה צורך לעצמי להוסיף את ההערה הכללית הזו, כי רק בת"כ בלבד מוצאים אנחנו תכנית מלאה ושלמה של כל החגים. במקורות אחרים נזכרים לרגלי סכות ידועות רק אחדים מהם; והעובדה הזאת, כי על חג החדש דובר רק בת"כ, תשמש ראיה לדבר זה. בספרים ההיסטוריים של התנ"ך נזכר לפעמים אחד החגים במקרה בעלמא; חג השבועות לא נכתב (מלבד דהיי"ב ח', י"ג) שם כלל.

חג האסיף נזכר מפני שבמקרה חלה חנכת בית המקדש של שלמה באותו הזמן.—ואי אפשר להאמין בשום אופן בדבר זה, שכימי גלות בבל או בתקופה שלאחריה הנהיגו חגים חדשים לגמרי, אשר לפנים לא ידעום, כאמרם כי ה' נתנם למשה במדבר. ודבר זה אינו מתקבל על הדעת, כמו שאי-אפשר להאמין לזאת, שכלב מי שהוא נצנצה מחשבה לקבע את ארבעת ימי הצום (זכריה ח', י"ט) בתורה.

הכהנים והלויים.

(פרק ט"ז).

א. יחזקאל והלויים.

היחס של הלויים, הכהונה השניה במעלה וחשיבות, אל הכהנים הראשונים במעלה ובחשיבות—כפי שהוא מתאר במקור ת"כ, כיחוד בספר במדבר—מראה אותנו, אומר וילהויזן, כי ספר התקום הזה לא היה במציאות כלל בימי הנביא יחזקאל. לפי יחזקאל (מ"ד, וי"ט"ז) לא יהיו הלויים מכאן ואילך כהנים (כמו שהיה נהוג עד עתה) בבית המקדש אשר בירושלם החדשה, אלא רק משרתי המקדש בלבד; ההורדה הזאת ממדרגתם באה בתור עונש על היותם עד עתה

כהני הבמות; ורק הכהנים־הלוויים, בני צדוק, שהיו תמיד נאמנים לה, יעבדו את עבודת הקדש במקדש החדש. אולם לפי ת"כ היו הלוויים מיוערים גם בימי קדם לעבוד רק את העבודות הפשוטות והפחותות במקדש ורצונם של קרח ועדתו להיות כהנים בא להם רק מתוך הצפה וגאווה מחוסרות יסוד וכסים. "ההבדל בין הכהן לבין הלווי, אשר יחזקאל הנחיגו והתקינו בתור תקנה חדשה, היה קים ועומד, לפי ת"כ, עוד בימי קדם; ההבדל הזה, שיחזקאל רואה אותו—אומר וילהליון— כדבר שהחל רק זה עתה, היה במציאות, לפי דברי המקור ת"כ, מימי משה ואילך כמצוה שצוה עליה מפי ה' ולא כענין שהתקן ונעשה" (Wellh. ProI. 4 199).

אולם הראיה, שהביא וילהליון מיחזקאל מ"ד^א, היא רעועה ורופפת מאד, אחרי אשר הובאו לעיל (עמ' כ"ב ואילך) הוכחות, שאין להטיל ספק כאמתותן, כי המקור ת"כ היה לנגד עיני יחזקאל והנביא הזה השתמש בו מלה במלה פעמים אין מספר; והפסוקים האלה אשר ביחזקאל מ"ד צריכים להתבאר כאפן כזה, שלא יתעורר שום ספק בקדמותו של המקור ת"כ. ולאמתו של דבר בארו גם החוקרים שער זמנו של גראף את המקום הנ"ל אשר ביחזקאל כאפן אחר והסיקו ממנו מסקנות אחרות לגמרי. ויהם ("Gesetz. Mosis im L. Moab.") סובר, כי הפסוקים הנ"ל מלמדים אותנו, שהלוויים היו עובדים ימים רבים את עבודת הכהנים, מפני שכמשך הזמנים עברו הזכויות, שהיו מימי קדם לכהנים, אל הלוויים. גם אינלד (Alterth. 2 s. 329) אומר, כי בתקופה המאוחרת של מלכות יהודה נסו, כנראה, להשוות את הלוויים הפשוטים גם אל הכהנים הגדולים, מפני שזלא זאת לא היה יחזקאל תובע בכל תקף לשמר ולקים את החיץ הישן אשה בין הכהונה ובין הלווייה—אמנם המבקרים החדשים דחו את באורם של אינלד וריהם, מפני שיחזקאל לא נתכון (לפי דברי המבקרים), כנראה, להקים את המחיצה הישנה אשר בין הכהנים ובין הלוויים, אלא, להפך, מהפסוקים הנ"ל הם למדים, כי יחזקאל רצה לקחת מכהני הבמות את זכויות הכהונה ולשעבדם לכהנים בתתו להם (לכהני הבמות) רק עבודות פשוטות^ב. אולם כהני הבמות האלה הם אותם כהני הבמות אשר זכויות הכהונה לוקחו מהם זה כבר, ארכעים ושכנה שנה לפני יחזקאל, בימי המלך יאשיהו—כשנת 620 (מל"ב כ"ג, ט'), ולכן קורא להם יחזקאל לא בשם "כהנים" אלא בשם לוויים (מ"ד, י'); בעוד שבפרקים הקודמים,

א) ברדנקמפ הוכיח כי "Gesetz u. Proph. 186" כי גם הנביא אשר בושעוהו ס"ג, כ"א, וגם מהם אקח לכהנים ללוויים", שבודאי לא השפע מיחזקאל, ירע והכיר את הלוויים בתור משרתי ה' השניים במעלה שבת"כ.

ב) נמצאנו למדים מכאן, שמעמד הלוויים לא נוצר כראשונה ע"י יחזקאל, אלא ממקצת הכהנים בני אהרן נלקחו זכויות הכהונה שלהם, כמו שעשו בתקופה מאוחרת לכהנים שעבדו במקדש חוניו (מנחות ק"ט).

טרם בואו למנות את עוונותיהם ופשעיהם, קרא להם "כהנים שומרי משמרת הבית" (79" מו, מ"ה). כהני הכמות האלה הורדו אפוא ממדרגתם כבר לפני זמנו של יחזקאל, מפני שהנביא הזה הניח את ההכרז אשר בין הכהנים האלה ובין בני צדוק הנאמנים לה' כהנחה מוקדמת ומפורסמת עוד טרם דברו על הפחתת ערכם וחשיבותם של הראשונים (מו, מ"ה ואילך; מ"ב, י"ג; מ"ג, י"ט; כ"ד; כ"ז). אמנם יחזקאל מספר לנו, שגם בני נכר ערלי בשר היו עובדים במקדש, אולם הוא מסמן את הדבר הזה בשם "תועבה", שאי-אפשר לסבלה עוד במקדש החדש (מ"ד, ו' ואילך); ראה: Bredenkamp: Ges. u. Proph. s. 188 ff.

קיונן פונה כלפי המבקרים המתנגדים לשיטתם של גראף-וילהיוון — אשר לפי כאורם את הפסוקים הנ"ל לא נוצר מעמד הלויים בראש וכראשונה ע"י יחזקאל — ואומר להם (Einl. § 15 N. 15 s. 282) את הדברים האלה: "אני מפנה את שימת לב האנשים המחליטים, שהנביא הוציא חלק מצאצאי אהרן מכלל הכהונה ויקרב אל עבודת ה' במקדש החדש רק את הכהנים בני צדוק, אל העובדה הזאת: הנביא לא הזכיר בכלל את שמו של אהרן; הוא מעמיד בכלל את בני צדוק לעומת שארית הלויים; הנביא אינו אומר, שאלה שהורדו על ידו ממדרגתם יושבו מכאן ואילך ללויים שאינם מצאצאי אהרן; ולו ידע הנביא לויים כאלה, כי עתה היה מוכרח לדבר על אודות הדבר הזה." — אלה הם דברי קיונן. התשובה על הטענה הזאת המצא לנו על נקלה אם נעמיק לקרא בדברי יחזקאל ואז נבוא לידי מסקנה זו: יחזקאל אינו מיהם כלל וכלל ככהנים שהורדו ממדרגתם וממעלתם את העבודות, שלפי ת"כ הן מוטלות על הלויים. כבר הוכחתי לעיר (עמ' ע"א), שהמקור ת"כ לא ידע כלום ע"ד תפקידם של הלויים כפי שהוא מתאר בספר יחזקאל. ביחוד לא ידע המקור ת"כ כלל וכלל על המצוה שצוה הלויים ביחזקאל (מ"ד, י"א) לשחט את "העולה ואת הזבח לעם", לבשל את זבה "העם" (מ"ו, כ"ד) וגם לאפות, ככתוב בדה"א ט', ל"א ואילך; כ"ג, כ"ט, כ"א) את המנחה. אפשר שרק עבודה אחת היתה משותפת ללויים אשר

(א) לפי דברי יחזקאל מ"ג, כ' היתה אפית המנחה מחובותיהם של הכהנים מקריבי הקרבנות. בחקופה הראשונה של הבית השני וגם אח"כ היו הלויים מחולקים, לפי דברי הימים, לשלש מחלקות: (א) לויים שהיו עוהרים ומסיעים בשעת הקרבת הקרבנות, אשר עזרא ונחמיה קוראים להם בפשיטות בשם "לויים" (עזרא ז', כ"ד) ויוסף בן מתתיהו הכהן (XX, 9) — $\Lambda\epsilon\iota\tau\omicron\upsilon\gamma\gamma\omicron\upsilon\nu\tau\epsilon\varsigma$ = עוהרים וסיענים (Liturgen). (ב) משוררים. (ג) שוערים (עין Grätz: Gesch. II 2 s. 108 u. Note 11. ב"מאנאויך" 1890 עמ' פ"ו ואילך מתבארת עובדה זו, שיש אשר שלש המחלקות האלה נקראות בשם משותף "לויים" (נחמיה י"ב, א' — כ"ו וברה"י) ויש אשר הן נזכרות בתור שלש מחלקות מיוחדות ונבדלות אישה מרעותה: לויים, משוררים ושוערים.

ביחזקאל וללויים אשר בת"כ — ועליה מדובר ביחזקאל מ"ד, י"א: "והיו במקדשי משרתים פקודות אל שערי הבית". אולם הלויים האלה נקראים ביחזקאל מ, מ"ה בשם "כהנים שומרי משמרת הבית", שלשכתם היתה סמוכה ללשכת הכהנים העקריים. ולכן יש להסתפק בזאת, אם משמעותן של המלים "משמרת הבית", אשר יחזקאל המילה על שם הכהנים המוקדים, היא: עבודת הלויים — השוערים שהיתה נוהגת אח"כ, או משמעותן היא: עבודת שמירה שהיתה אח"כ, לפי דברי המשנה בתמיד (א, א') ובמדות (א, א'), מחובותיהם של הכהנים במקדש. אפשר סובר יחזקאל שהעבירו להם את משרת "שומרי הסף" הנקראים במל"ב יב, י' בשם כהנים ובדח"יב ל"ה, ט' הם מסומנים לעמת זה בשם "לויים", מפני שם דברי הימים קורא, כנראה, לכל הכהנים שלא היו עוסקים בעבודת הקרבנות רק בשם "לויים" בלבד. אולם גם אם נאמר שפרושן של המלים: "פקודות אל שערי הבית" אשר ביחזקאל הוא כפרושו של "ושמרו את משמרת משכן העדות" אשר בכמדבר א, נ"ג (ת"כ), גם אז עלינו לבקש את נקודת הכבר של פעולת כהני הבמות-הלויים, הנזכרים ביחזקאל, במקצע אחר מזה שהוקצה להם בת"כ, מפני ששחיטת הקרבנות וגם כשולם או אפיתם הותרו בתורה לכל אדם. כך היה להלכה; אולם אחר היה מצב הדברים למעשה: כיון שלא הכל ידעו ושמרו את דיני השחיטה והטהרה — הטומאה, לכן נתנה הרשות לשחט את הקרבנות ולהפשיטם ולאפות את המנחות רק לאנשים קבועים וידועים; והאנשים האלה היו, לפי ס' דברי הימים ועזרא, כהנים ולויים (עזרא ו, כ' דח"יב כ"ט, ל"ד; ל', י"ז; ל"ה, ו'). בתקופה מאוחרת היו רק הכהנים נאמנים על; שמירתם המדויקה של חקי הטהרה והטומאה ולכן היתה גם שחיטת הקרבנות מסורה רק להם. ומפני זה היו רק הכהנים מפילים גורלות כיניהם מדי יום ביומו, בשעת הקרבת התמיד, מי ישחט את הקרבן (תמיד ג, א'); ותלמידי חכמים היו נוטלים את שכרם מקופת הלשכה, למען ילמדו את הכהנים הלכות שחיטה (כתובות ק"ו, ע"א; ירושלמי שקלים ד, ב')^א.

ואחרי כל הנאמר כאן ברור ומתווך הדבר, שיחזקאל לא היה יכול לצוות, שכהני הבמות המוקדים ממדרגתם יושבו מכאן ואילך ללויים שאינם מבני אהרן; להפך, הוא הוצרך למסר להם עבודת כאלה, שלשם עשיתן לא קדשה התורה אנשים מיוחדים וקבועים.

הכהנים שהורו ממדרגתם ע"י יחזקאל היו שיכים, כנראה, לפי העבודות שנתנו להם, למחלקה הראשונה שעלתה על הברותיה בחשיבות.

(א) במסכת יומא ו, ג' נזכרת עבודה אחרת שהכל היו "כשרים לה" ובכ"ז לא היו הכהנים מניחין את הור לעבוד את העבודה הזאת.

אולם גם אם נניח הנחה, כי ב"חוקאל" מדובר על לויים ממש שכהנו על הכהנות, גם אז אין תביחה כלל, שיחוקאל שלל מהם את זכות הכהונה בגלל לקחם חלק בעבודת אֱלֹהִים ולא בגלל המצוה הכתובה בתורה; כבר הוכחתי לעיל (עמ' ע"ז ואילך), כי בני ישראל נצטוו בת"כ על רכוז הפולחן — וברכוז הזה היה קשור קשר כל ינתק מצבם המיוחד של הכהנים מבני אהרן — רק בימי שהותם כמדבר בלבד; אולם בארץ הקדושה הותר להם, לפי המקור ת"כ, רכזי מקומות הפולחן ובהם יכלו לעבד את עבודת הקדש גם כהנים שלא מבני אהרן. ולאמתו של דבר מדבר גם ספר הקדושה = H (ויקרא כ"ו, ל"א) על מקומות פולחן רבים. ויחוקאל לא היה יכול להסתמך בראוי על ס' משנה התורה, מפני שהמקור הזה מדבר חמיר רק על כהנים-לויים. ומכיון שלמעשה שמשו אפוא הלויים ככהונה, יכל הנביא לענשם ולהוציאם מכלל הכהונה רק בגלל עבדם אֱלֹהִים.

אולם ליחוקאל היה עוד טעם אחר לדבר הנ"ל. הצרך לומר את בני דוד על חטאתיהם ועוונותיהם גרם לזאת, שיחוקאל לא שם, כנראה, את לבו — גם במקום אחר — לדברים המסופרים בתורה. בפרק כ' מדבר הנביא אל זקני ישראל על מעשי התועבה של אבותיהם; הוא אומר שם (בפסוקים י"ד-י"ז): ה' הוציא את בני ישראל מארץ מצרים והביאם אל המדבר; שם נתן להם חקים ומשפטים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם; וגם את יום השבת נתן להם לאות כי "ה' מקדשם"; אולם בניי "מאסו את משפטי ה'" ו"בחקותיו לא הלכו" וגם את שבתותיו "חללו", יען "כי אחרי גלוליהם לבם הלך". ה' רצה לכלותם ולהשמירם במדבר, אולם הוא חס עליהם "משחתם" למען שמו שלא יחולל בגוים ולא גזר עליהם אלא גזרה זו, שלא יבואו אל הארץ הקדושה. אלה הם דברי יחוקאל. — הספור הזה סותר לא את ת"כ בלבד, אלא גם את המקורות IE ומשנה התורה, מפני שלפי דברי המקורות הנ"ל בא עליהם הענש — שכל בני הדור ההוא ימותו במדבר ולא יבואו אל הארץ — על אי-האמינם בה' ועל המרותם את פיו בעת שליחת המרגלים. האם לא ידע יחוקאל גם את דברי המקורות IE ומשנה התורה? ! מכאן אנתנו רואים בבחירות יחרה, כי את המסקנה הזאת — שיחוקאל לא ידע את התורה, מפני שדבריו סותרים אותה — אפשר להסיק רק מתוך פזיזות ומתוך חסר ישוב הרעת; אולי שאב יחוקאל את דבריו אשר בפרק כ', י"ד-י"ז מתוך ספורים שונים שבתורה; מעשה העגל הכתוב בשמות ל"ב מלמדנו, כי בני ישראל התמכרו במדבר לעבודת-אֱלֹהִים; על חלול שבת מסופר בשמות מ"ז, כ"ז ובבמדבר מ"ז, ל"ב. אף-על-פי שהתורה אינה תולה את הגזרה לכות במדבר, שנגזרה על בני הדור היוצא ממצרים, בחטאים האלה, בכל זאת היתה הרשות ליחוקאל להניח, שאמנם דבר המרותם את פי ה', המסופר בבמדבר י"ג (מעשה המרגלים), מלא את סאת עוונותיהם וגרם למשפט אשר חרץ עליהם ה', אולם מאסם את התורה ותתם כבוד אל לעגל הזהב

(והחטאים האלה הם כבדים וחמורים, לפי דעתו של יחזקאל, מחטאת מרים את פי ה' במעשה המרגלים) הועילו גם כן (ואולי במדה גדולה יותר) להותם ולענשם. ומפני שהחטאים האלה היו מצויים גם בכני דורו של יחזקאל והוא רצה ליסרם על זאת, לכן הרגיש את העובדה הזאת, שגם אבותיהם נענשו קשה על קלקלם את מעשיהם. וככה נוהג יחזקאל גם בענין הלויים שבפרק מ"ד; הוא אינו מזכיר את עון קחתם להם — בנגוד לחק — את הכהונה, מפני שלפי מהלך ההיסטוריה אפשר לסלח על נקלה לעונם זה, אלא הוא מגנה אותם על עבדם אליילים והוא עונשם בזאת, שהוא מורידם ממעמדם וממצבם הקודם למדרגה נמוכה. ומי שיטרח וידמה את שפתו ואת אפני כטויו ודבורו של יחזקאל לח"כ, יזכח כי הנביא הזה ידע בלי שום ספק את ת"כ ואז תגלה לעיני כל כל חולשתה של הפרכה מיחזקאל מ"ד — וביחוד אם נדמה אליו את הפרק כ'; והדברים שאמרנו על הפסוקים הנ"ל אשר ביחזקאל מ"ד יספיקו למדי לסתר את הפרכה הנ"ל^(א).

העובדה הזאת, כי כשזבם מהגולה כבר היתה הכהונה מסודרה ומחולקת לשני מעמדות: כהנים ולויים (והחלוקה הזאת לא יכלה להוצר בימי הגלות), מוכיחה, כי מעמד הלויים לא נוצר בראשונה ע"י יחזקאל, אלא, להפך, גם לפני גלותם ככלה כבר היו עוזרים לכהנים שנקראו בשם "לויים". קיונן כותב (Eint. s. 282) על אודות זאת את הדברים האלה: "ברשימות בני הגולה ששבו מכבל נזכרים כיהר עם הכהנים גם לויים (עזרא ב', ל"ד-ל"ט, מ'; נחמיה ז', ל"ד-מ"ב, מ"ג; דמה לעזרא ח', ט"ז ואילך); האם לא נוכל להסיק מדבר זה מסקנה, כי שני המעמדות האלה היו קיימים ועומדים גם בתקופה שלפני גלות כבל? אליבא דאמת היו במקדש (לפי הכתוב במל"ב כ"ג, ח'), משנת 620 (לפני הספירה הרגילה, בימי יאשיהו) ואילך, גם לויים, שלא היו עולים אל מוצב ה', כלומר, שלא נחשבו לכהנים; ואין שום דבר שיתנגד אל הנחה, כי עזרא ונחמיה נתכוונו "ללויים" האלה. ומי שימצא קשי במלה "הלויים", ישים לבו לזאת, שרשימות השבים מהגולה לא באה לידינו בצורתה המקורית והקדומה (Godsd. v. Isr. II, 84-89), ויניח הנחה, שמשמעות המלים ברשימה הזאת. הובאה לידי הסכמה עם ת"כ (P²)... ואולם אין צורך כלל בהשערה זו; גם מלבד זאת מחוור לנו השם "הלויים", בעוד שמספרם המצער בערך למספר הכהנים (74 מול 4289) אינו מסכים עם ת"כ (P²)^(ב) — עד כאן דברי קיונן. אנחנו נדחה בלי עקיפין את השערתו של קיונן,

(א) עין גם בספרו של בודיסין: *Gesch. des altisr. Priester.*

(ב) אולם דוקא הדבר הזה מוכיח ומעיד, כי ת"כ לא יכלה להוצר ולהתהוות מוכן ההוא (עין לעיל, עמ' ע"ד ואילך). עובדה זו, שמספר הלויים השבים מהגולה היה קטן מאד בערך למספרם הרב של הכהנים, מתבארת במצבם החמרי הטוב של האחרונים ובלדותם של הראשונים (עין, במאמרו "1890 עמ' ע"ט ור"כ).

שהרשימה הנ"ל תוקנה ושונתה, מפני שההשערה הזאת אינה מבוססת כלל וכלל. להפך, הרשימה הזאת (בעזרא ונחמיה) מראה אותנו דבר זה: החלוקה ל"כהנים" ול"לויים" היתה נוהגת כבר בימי קדם. גם ירמיהו מלמדנו זאת; וירמיהו ל"ג, י"ח מדבר על הכהנים-הלויים כעל כהנים מקריבי קרבנות ואח"כ הוא מזכיר (בפסוקים: כ"א-כ"ב) את "הלויים-הכהנים" או את "הלויים" גרידא וקורא להם רק בשם "משרתי אותי" (כ"ב). גם ישעיהו ס"ז, כ"א מזכיר בין כהנים ובין לויים באמרו, כי גם "מהם (מהישראלים-הזרים) אקח לכהנים, ללויים". אני רוצה להפנות את דעתו של הקורא לנקודה אחרת, שעד עתה לא שמו אליה לב. לפי דברי וילהויזן ובית מדרשו היו עבודות שונות במקדש שבירושלם — אשר יחזקאל מסרן לכהני הבמות שהורדו ממעלתם ונעשו לויים — מומלצות לפנים על שכם עבדי ההיכל מבני הנכר; ובלי ספק היו בכלל העבדים האלה גם הנתינים. כספר הזכרונות שנתחבר ע"י עזרא (ח', י"ד-כ') אנחנו מוצאים את העובדה הזאת, שהלויים והנתינים גרו יחדו בגולה במקום אחד. אינני רוצה ליחס ערך רב לדברים שנאמרו שם: "הנתינים שנתן דוד והשרים לעבודת הלויים", מפני שהדברים האלה יכלו להכתב (ע"י עזרא) לפי השקפתה של ת"כ. ואולם עובדה זו, כי הלויים ששבו מבבל גרו בימי היותם בגולה יחד עם הנתינים, אינה מומלצת, לפי הספור בעזרא, כספק כלל. מהספור הזה למדים אנחנו, כי הנתינים היו משועבדים ללויים. וכאן נשאלת שאלה זו: איך נודמנו כהני הגבולין לשעבר במקום אחד בגולה עם עבדי היכל ה' אשר בירושלם? האם אין ישיבתם יחד של הלויים והנתינים (בכספיה) מעידה אפוא על זאת, כי אבותיהם של הראשונים ושל האחרונים הלכו יחדו לגולה וכשם שהלויים שמשו בתור סגני כהנים בירושלם כך היו שם הנתינים עבדי ההיכל? ואולם אם הורדת הכהנים ממדרגתם, כפי אשר יום יחזקאל לעשות, כבר הוצאה לפעל בירושלם בשנת 620 ואילך — נמצא שיחזקאל פרוץ בדת פתוחה ולא היה לו שום צורך לכעוס על השתמשם בעבדים מבני הנכר בתור עוזרים לעבודת המזבח, מכיון שאלה כבר היו משועבדים כזמנו ללויים והיו עובדים את העבודות הפשוטות והפחותות ביותר וכהני הבמות נעשו תחתיהם לעוזרים ולמסיעים בעבודת הקרבנות; ואם יחזקאל הפנה את מבטו לימים קדומים יותר, או לא נוכל בכלל להסיק שום מסקנה מדברי הנביא הזה על זמן התהוותו של מעמד הלויים ועל השאלה הזאת נצטרך לחפש (כמו קודם) תשובה במשנה התורה ובמלכים; ולפי הספרים האלה אי-אפשר לדחות גם את הנחתם של יהם ואין לר, שהלויים לקחו לעצמם במשך הזמן את זכויות הכהונה.

ב. כהונתו של אהרן לפי ת"כ, משנה התורה ומקורות אחרים.

ועתה נתחיל לבחן את יסודותיהן של תולדות הכהונה בישראל לפי תאורו של וילהויזן. בראשונה נעיר הערות אחדות. וילהויזן מתליט ואומר, כי לפי ת"כ

לא נבחר אהרן לכהן בגלל היותו שיך לשבט לוי, אלא, להפך, הוא כבר היה כהן במרם קודשו הלויים לה'. ואם נדיק בדבר זה — אומר וילהויזן — נראה, כי הלויים לא היו שיכים כלל למעמד הכהנים משרתי ה'; ה' לא קרא אותם לעבודתו, אלא בני ישראל נתנום מתנה למקדש תחת כבודיהם. קרבחו של אהרן לשבט לוי והענין הניל, שדוקא השבט הזה נתן למקדש תחת כל בכור בבני ישראל, נראים כעין מקרה בעלמא ואפשר לבארם רק בזאת, שלוי נתלה באהרן, אשר כהונתו נחשבה בודאי לראשונה במעלה ובזמן (Wellh. Gesch. s. 124). — ההחלטה הזאת של וילהויזן וגם ההשקפה, שנבנתה על יסודה של החלטה זו, על מנמתו ונמיתו של המקור ת"כ — דבריו שוא הם. — נקרא נא את הפסוקים אשר בכמדבר י"ז, ט"ז ואילך, השיכים בלי ספק לת"כ, ואשר נכתבו בפרוש כאלו לשם שמירה ותרס בפני החלמתו של וילהויזן: אחרי הריב שרבו (קרה ועדתו) על הכהונה, אמר ה' אל משה: «קח מאתם מטה מטה לבית אב, מאת כל נשיאיהם לבית אבותם, איש את שמו תכתב על מטהו, ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי, כי מטה אחד לראש בית אבותם — והנחתם באהל מועד... והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרה והשכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים עליכם». משה הניח את המטות באהל מועד וממחרת ראה «והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרה ויצין ציין». כל איש לקח את מטהו ורק מטה אהרן הונח למשמרת באהל מועד. — הספור הזה אינו כתוב בת"כ ברד ואי אפשר להתייחס אליו כמו אל הוספה מאוחרת שאינה מסכימה עם עקרו של ת"כ, אלא לאשרנו קשור ומחובר הספור הזה אל כל החלקים המהותיים של המקור היסודי של ת"כ (Pg=Q): המלים הכתובות בכמדבר כ', ט' («ויקח משה את המטה מלפני ה'») מתכונות לספור אשר בכמדבר י"ז, ט"ז ואילך, שבו מדובר על הנחת המטה לפני ה' (כ'); הספור שכפרק כ' (במדבר) הדוק היטב במקומות אחרים שבמקור היסודי של ת"כ (Pg=Q) (במדבר כ', כ"ב ואילך; כ"ז, י"ב ואילך; דברים ל"ב, ט"ח ואילך); ומלבד זאת דומה הספור על הנחת המטה למשמרת לפני ה' לספור על הנחת צנצנת המן למשמרת (שמות ט"ז, ל"ב ואילך); שני חפצי הקדושה האלה הונחו למשמרת לפני הערות (במדבר י"ז, כ"ה; שמות ט"ז, ל"ד). נמצאנו למדים מכאן, שהספור המובא למעלה על «אהרן לבית לוי» שיך בלי שום ספק לחלק העקרי

(א) וילהויזן ב' Jahr b. f. d. Th. 1876 s. 576 רוצה להכחיש את זאת ולבאר את המלים «מלפני ה'» (במדב' כ', ט') ע"י העובדה הזאת, שבמקדש אשר בשלה או בירושלם היו נשמרים אח"כ דברים שבקדושה; אולם כמעט שאין צורך לסתר את הבאור הזה שנאמר מתוך שרירות לב. איך יעלה על דעתו של מספר להניח כהנחה ידועה ומפורסמת, שהמטה כדבר שבקדושה היה מונח כבר בחיי בעליו בבית ה', אם הענין הזה לא סופר לעיל? — גם דילמאן סובר, כי המלים «מלפני ה'» מתכונות אל הדברים שנאמרו למעלה בכמדבר י"ז, כ"ה.

של ת"כ. — ואולם כאן נכתב בפרוש, שאהרן בתור נשיא שכט לוי נבחר לכהן וע"י זאת נבחר יהר אתו כל שכטו.

ואם בכ"ז מסופר בת"כ (שמות כ"ח, א' ואילך) על מנויו של אהרן לכהן והמקור הזה איננו מזכיר את שיכותו לשכט לוי, או יתבאר הדבר הזה בפשיטות בזאת, שיחוסם ותולדותיהם של משה ואהרן^א כבר נכתבו לעיל בת"כ (שמות ו', י"ד ואילך) בכונה להכליט ולהראות כאפן ברור ומפורש את מוצאם משכט לוי. ערכו וחשיבותו של שכט לוי היו גדולים כודאי בעיני בני ישראל גם כשכתם בארץ מצרים והספור כשהוא לעצמו על מוצאם של משה ואהרן משכט לוי מנמק ומבסס למדי את דבר שליחותם. וברור ומחזור הדבר, שלא היה צורך בנמוקים אחרים למען הצדק את מנויו של אהרן לכהן ות"כ — כמו המקורות האחרים — רואה את לוי כשכט כהנים^ב.

ואולם העוכדה הכוללת והנראית לעיני כל, כי גם ס' משנה התורה ידע את דבר בחירתו של אהרן לכהן (ולא כדברי וילהיוון וסיעתו), חשובה יותר לברור השאלה ע"ד היחס של הכהנים אל הלויים. בדברים י"ח, ד' ואילך כתוב: "ראשית דגנך, תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך ההן לו (לכהן), כי בו בחר ה' אלהיך מכל שכטיך לעמוד לשרת בשם ה', הוא וכניו כל הימים". המבקרים עברו, עפ"ר, בשתיקה גמורה על הפסוקים האלה^א. קנובל (Knobel) מכאר את המלים "הוא וכניו" באפן כזה: "שכט לוי בימי משה וככל הימים הבאים אחריו". — מה גדול דהקו של הבאור הזה! וכי אפשר דבר זה שעל שכט יאמר: "הוא וכניו" ושפרושה של המלה "כניו" הוא: השכט בימים העתידים לבוא?? הפסוק הזה אינו מדבר כלל על שכט לוי, מפני שהכנויים מתיחסים במוכן הדקדוקי רק אל "לכהן" הכתוב בפסוק ג'. ופרושו של "הוא וכניו" אינו אלא כהן ידוע ומפורסם וצאצאיו (דמה ל"הוא וכניו" אשר בפרשת המלך — דברים י"ז, כ'). והכהן הזה אינו אלא אהרן, מפני שרק עליו ועל בנו מסופר לעיל במשנה התורה ו', ו' ("שם מת אהרן ויקבר שם ויכהן אלעזר בנו תחתיו")^ד.

ורק בכטוי: "בו בחר ה' אלהיך מכל שכטיך" יש למצא כעין קושי, מפני

א) דילמאן יש הוכחות מספיקות, כי רשימת היוחסין הזאת שוכת לת"כ גופא ולא נתוספה ולא נדחקה אח"כ — כמו שאומרים מבקרים אחרים — לתוך המקור.

ב) ואין הדבר הזה — שאיננו מזכיר את לוי בשעת בחירתו של אהרן לכהן — תמוה כלל, מפני שאז טרם נבחרו הלויים לכהנים תחת כל בכור בכני ישראל; הבחירה הזאת יצאה לפעל רק אחר כך, כתוצאה מקנתאם לה' במעשה העגל.

ג) שטיארננגל Steurnagel, אחד המפרשים החרשים ביותר (1898), סובר כי כל הפסוק החמישי (בדברים י"ח) הוא הוספה מאוחרת והוא עובר בשתיקה על "הוא וכניו".

ד) וכך מבארים עתה את הפסוק הזה גם דילמאן (Pent. III s. 326) וגם קייסל וריהם, שדבריהם מובאים בספר הנ"ל.

שכאן יכולה להולד נטיה בלב ליחס את המלה "בו" לשבט לוי, כלומר: בו בחר ה' מכל שבטי ישראל. אולם אליבא דאמת משמעותו של הכטוי "מכל שבטיך" הוא כמשמעותו של "מכל ישראל". והרכה פסוקים מעידים על זאת; למשל: "והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל" (דברים כ"ט, כ'); "ראש שבטי ישראל אתה" (שמו"א ט"ו, י"ז); "אל המקום אשר יבחר ה' אליהם מכל שבטיכם" (דברים י"ב, ה') ועוד. והיוצא מדברינו אלה הוא, כי הבחירה מ"כל השבטים" אינה מסמנת דוקא בחירת שבט אחד מיתר השבטים, אלא — איש אחד או עיר אחת מכל ישראל^א). נמצאנו למדים, כי מ' משנה התורה, אעפ"י שהוא מודגיש ביחוד את הבדלתו של כל שבט לוי, לא עבר בשתיקה בכ"ז גם על ערכו המיוחד של אהרן וצאצאיו.

דבר בחירתו של אהרן לכהן נכתב מחוץ לה"כ גם במקום אחר, שנתחבר לפני גלות בבל ואשר וילהלם טעה בפרושו; ואולם לפי באורנו את הפסוקים אשר במשנה התורה י"ח, ה', שהובאו לעיל, לא תהא כונת הדברים אשר במקום ההוא מופלת בספק. בשמו"א ב', כ"ז ואילך כתוב, שה' צוה לאמר לעלי כהן הגדול כדברים האלה: "הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם (עבדים) במצרים לבית פרעה. וזכר אותו מכל שבטי ישראל כי לכהן, לעלות על מזבחי, להקטיר קטרת, לשאת אפוד לפני ואחנה לבית אביך את כל אשי בני ישראל [למה תבעטו בזבחי ובמנחתי אשר צויתי מעון ותכבד את בניך ממני?]^א להביריאתם מראשית כל מנחת ישראל לעמי?" וילהלם סובר אפוא (Gesch. s. 146), שכאן — במקום שאנחנו מוצאים הברל והפרש בין בית עלי לבין בית אביו ("ביתך ובית אביך" — שמו"א ב', ל') — מתכוונות המלים "בית אביך" לשבט לוי, אשר ה' בחר בו מכל שבטי ישראל להיות לו לכהן ונתן לו את כל אשי בני ישראל, ו"ביתך" — למשפחת לויים ידועה שעבדה את עבודת הקדש כמשכן אשר בשלה. אולם איך היה יכל הנביא להגיד (גם אם לא נשים לב ליתר הדברים), כי ה' נגלה לשבט לוי במצרים? נמצא שהמלים: "ובחר אותו מכל שבטי ישראל", המסתמכות באפן גלוי ונראה לעינים על דברים י"ח, ה', מתכוונות רק לבחירתו של אהרן וביתו הנזכרים בפרוש בדברים י', ו'.

ועוד: החלטה אחרת של המבקרים החדשים סותרת סתירה עצומה את באורם את הפסוקים הנ"ל אשר בשמו"א ב', כ"ז-ל'. לפי דברי וילהלם — נמקה וקיונן הקדימוהו כבר בהחלטה זו — הוכח מוצאה של הכהונה הירושלמית מאהרן

(א) אגב נעיר, כי הספור אשר במדבר י"ז, שהבאנוהו לעיל (עמ' קי"ב), מלמדנו שבחירתו של אהרן היתה, לפי צורתו של הפסוק, מכל שבטי ישראל. עין גם בספרו של קיפל: Theol. stud. aus Württemberg III s. 287.

(ב) המלה "להביריאתם" שיכת לשאלה הראשונה; ה' שואל: הריק למען הביריאתם מאשי בני ישראל. בחרתי את הכהנים? תמלים המוקפות הצאי-לבנה הן מאמר מוסגר.

והנאלעזר בנו רק ע"י שלשלת יוחסין מלאכותית שבדברי הימים (Gesch. s. 129). לפני גלות בבל היה ידוע לכל — אומר וילהויזן — שמוצאה של הכהונה הנ"ל הוא מצדוק, שרחה והרף כימו שלמה את בית עלי ממעמד הכהנים. ואת הדבר הזה למד וילהויזן משמו"א ב, כ"ז ואילך (שנתחבר לפי דבריו אחר משנה התורה) מפני שה' אומר שם לעלי: „אמור אמרתי ביתך ובית אביך יתהלכו לפני עד עולם; ועתה, נאום ה', חלילה לי... והקימותי לי כהן נאמן כאשר בלכבי ובנפשי יעשה, ובנתי לי בית נאמן...” והכהן החדש הזה אינו אלא צדוק. „נמצאנו למדים, שצדוק זה לא היה מבית עלי ולא מבית אביו; כהונתו לא החלה — אומר וילהויזן — בימי הוסד התיאוקרטיה ובעצם הדבר היתה (כהונה זו) בלתי־חוקית; צדוק הגיע לכהונה רק ע"י בטולה של הזכות המיוחדת — ולפי הזכות הזאת נחשבו עלי ובית אביו ליושרים היחידים — שהתאימה כמדה ידועה למשפטי המדינה.” — כך אומר וילהויזן. — ומכיון שלפי החלטתו של וילהויזן (Gesch. s. 146), שהוכחה לעיל (עמ' ק"ד), מתפונות המלים „בית אביך” הנאמרות בעלי (שמו"א ב, כ"ז) לשבט לוי, נמצא שצדוק לא היה לפי הפסוקים הנ"ל (כפי שהם מתבארים ע"י וילהויזן) מבני לוי. והדבר הזה, שהכהנים אשר בירושלם הם מבני צדוק, היה ידוע (לפי דעתם של וילהויזן וחבריו) לכל, ולא רק ליחידו סגולה, ולא היה מי שירחיב עז בנפשו ליחס את התהוותו של מעמד הכהונה הנ"ל לזמן הוסדה של התיאוקרטיה. והימצא מוכאן הוא, שהכהנים אשר בירושלם לא נחשבו (גם לפי דברי הסופרים שחיו אחר תקופת משנה התורה, מפני שהפסוקים אשר בשמו"א ב, כ"ז נתחברו — לפי וילהויזן ובית מדרשו — אחר התהוותו של ס' משנה התורה) לבני לוי, אלא לבני צדוק. אולם איך אפשר להביא את הדבר הנ"ל לידי הסכמה עם העובדה הזאת, שבספר משנה התורה ובספרים שנתחברו אחריו נקראים הכהנים בכלל והכהנים אשר בירושלם כפרט בשם „הכהנים־הלויים” או „הכהנים בני לוי”; וילהויזן בעצמו מוכרח להודות (Gesch. s. 147) בזאת, ש„בית־הוד... נוצרה תורת הירושלם של הכהונה... עוד כראשית ימיה של האומה הישראלית היה קים כבר מעמד הכהונה, שהיה עובר בירושלם מדור לדור; וגם אז לא הצטמצמה הכהונה רק במשה ובאהרן, אלא היתה משפחה רבת אוכלוסין; וככה הוא תאוד הדברים בספרים המאוחרים, החל מזמנו של ס' משנה התורה ואילך.” — ושבו נמצאנו למדים, שהכהנים אשר בירושלם — ובתוכם, כמוכח, גם אביהם צדוק — נחשבו לבני לוי. וצדוק לא היה בכל זאת מ„בית אביו” של עלי; נמצא שהמלים „בית אביך” אינן מתפונות לשבט לוי.

ואחרי כל הבאורים שנאמרו למעלה אין הדבר הזה מוטל בספק כלל. „בית אביך” אשר בשמו"א ב, כ"ז הוא בית אהרן בלבד, מפני שההיסטוריה לא ידעה בימים קדומים משפחת כהנים אחרת, ושבט לוי נחשב בעיני כל גם לבית אביו של צדוק.

והיוצא מכל הנאמר לעיל הוא, שגם בשמו"א ב, כ"ז וגם בדברים י"ח, ה' כתוב בפרוש, שכראשית ימיו של עם ישראל נבחרו בני משפחה ידועה — המשפחה הזאת ושכט לוי אינם זהותיים — לכהנים לה'. אולם מכיון שגם הברלתו של שכט לוי מיתר השכטים אינה מוטלת — לפי משנה התורה — בספק, נמצא שבמקומות הנ"ל אנחנו מוצאים ראיה מפרשת, שאינה נשמעת לשני פנים, לזאת, שעם הוסדה של התיאוקרטיה הבריליו והפרידו בין משפחת הכהנים לבית אהרן ובין שכט לוי: רק למשפחת הכהנים מבית אהרן היתה הזכות לעלות על המזבח במקדש הראשי, להקטיר קמרת ולשאת אפוד לפני ה' (שמו"א ב, כ"ז); ליתר בני לוי לא היתה הזכות הזאת. אנחנו מוצאים אפוא את ההבדל אשר בין הכהנים ובין הלויים, כמו שכתוב בת"כ, כדבר קים ועומד גם אצל סופרי משנה התורה.

נמצאנו למדים מכל הדברים שנאמרו לעיל, שמי שמסכים לדעתם של וּמְקָה, קיוּנן ווילְהוּוּזן, ש"בית אביך" הכתוב בשמו"א ב, ל' והבטוי השזה לו אשר בשמו"א ב, כ"ז הם היינו הך — ומכאן שמוצאו של צדוק לא היה מבית עלי אשר נגלה אליו ה' במצרים — צריך ומוכרח להסכים גם לזאת, שבית אביך הנאמר בעלי הוא הוא בית אהרן וכי צדוק היה אמנם משכט לוי אבל לא מבית אהרן. נמצא שלפי הדברים האלה בוטלה לכאורה הזכות המיוחדת של בית אהרן עם ירידתו של בית עלי ומשפחת לויים אחרת נבחרה לכהנים לה'. וזאת היתה דעתם של אַיִלֶד וריהם, שההבדל שבין הכהנים ובין הלויים בוטל במשך התקופות המאוחרות של תולדות ישראל (עין לעיל עמ': ק"ו). ולפי הדברים האלה שך המקור ת"כ לתקופת הקדומה ביותר בתולדות ישראל, בעוד שבמשנה התורה משתקפת לכאורה בבואתה של התקופה המאוחרת.

ואולם במשנה התורה י"ח, ה' נאמר שאהרן ובניו נבחרו לכהנים לה' "לכל הימים" ואי-אפשר היה להעלות על הדעת גם בתקופה המאוחרת, שהכהנים אשר בירושלם עם הכהן הגדול אשר בראשם הם חדשים מקרוב באו ואינם מיוצאי ירכו של אהרן. ולכן תהא הוראתו של הבטוי "בית אביך" אשר בשמו"א ב, ל' מצומצמת יותר מהוראתו של אותו הבטוי שלפניו (שמו"א ב, כ"ז)^(א). "בית אביך" אשר בפסוק ל' מתכון רק לקרוביו של עלי בלבד או לכהונה אשר בשלה כמו חברו אשר בשמו"א כ"ב, י"א, ט"ז, ט"ז, כ"ב המתבאר היטב ע"י המלים: "הכהנים אשר כנב" (שמו"א כ"ב, י"א). ומה שכתוב שם (שמו"א ב, ל'): "ביתך ובית אביך" אינו סותר את הכאור הזה; כונת המלים האלה היא: בני המשפחה הקרובים והרחוקים, כמו למשל: "וכל בית יוסף ובית אביו" (בראשית נ, ה'). — אולם חושבני שגם "בית אביך" אשר בשמו"א ב, כ"ז אינו מתכון ככל זאת לשכט לוי,

(א) וככה סובר גם ברדנקמפ בספרו: Gesetz u. Proph. s. 181.

מפני שלא מצאנו—כמו שאמרנו לעיל— כשום מקום רמז לזאת, שה' נתגלה לשבט לוי במצרים וגם הפסוק: "ובהר אותו מכל שבטי ישראל לו לכהן" וגו' (שמו"א ב', כ"ח) מדבר בהחלט על איש אחד ולא על שבט שלם^(א).

ולמען באר את השנויים וההבדלים אשר בין חקי המקור ת"כ ובין העובדות אשר בספורי ההיסטוריה המאושרים והמקוימים, צריכים אנחנו לחזור על דברינו שנאמרו לעיל (עמ' פ"ג): מצוות הפולחן אשר בת"כ נתנו רק למקדש המרכזי בלבד ולא לכמות ולמזבחות הפרטיים (ולפי השקפתה של ת"כ היתה להם בזמנים ידועים זכות קיום חקית). ששם לא היה להן (למצוות האלה) עפ"י שום תקף וכת. וכך הוא מצב הרברים גם בענין האנשים שהורשה להם להקריב קרבנות. לכל איש ואיש, גם אם לא היה כהן, הותר להקריב קרבנות על הכהנים נבחרו רק לשם העבודה במקדש הראשי והלויים נתנו להם לעוזרים ולמסייעים (עין במשנה זכחים י"ד, י'). כפי שהוכחנו למעלה (עמ' ע"א) נאמרו בת"כ רק עבודותיהם של הלויים באהל המועד אשר במדבר. כאשר באו בני ישראל אל הארץ הקדושה ובהרבה מקומות הוקמו כמות ומקדשים, אי-אפשר היה להעלות על הדעת להעמיד בכל המקומות האלה כהנים מבני אהרן, שמספרם היה קטן לפנים. ובכל זאת היו מוסרים לפעמים קרובות את עניני הפולחן לאחד הלויים; אעפ"י שכל אחד ואחד חשב שיש לו הרשות להקריב קרבנות במקדש כזה, ככ"ז נחשבו הלויים לראויים יותר לעבודה זו, כמו שמלמדנו הספור אשר בשופטים י"ז. וככה נמסרה השחיטה—אעפ"י שהשחיטה הותרה לזרים— בתקופה מאוחרת ללויים. אולם במקדש הראשי אשר בשלה עבדו את עבודת הקדש רק כהנים מבני אהרן. שמואל עבד שם את עבודת הלויים^(ב); הוא היה שומר את המקדש והיה פותה בכל בקר דלתותיו (שמו"א ג', ט"ז); ואין אנחנו טוצאים שום רמז לזאת ששמואל היה מקריב קרבנות במשכן שלה. רק אחר כך, אחר חרבן משכן

(א) גם "בית אביך" אשר בפסוק ל' יתאים יותר ל"בית אביך" אשר בפסוק כ"ז, אם נאמר שהבטוי הנזכר באחרונה מתכוון לבית אהרן; מפני שהקפו של המושג "בית אהרן" רחב רק במקצת מ"בית אביך" הנאמר בעלי (שמו"א ב', ז') וזה כמו זה מסמנים משפחת כהנים יחידה. אולם אם נאמר שכונתו של "בית אביך" אשר בפסוק כ"ז היא לשבט לוי, שכבר בראשית ימיו של עם ישראל היה שבט רבי-אוכלוסין, אז יהיה מובנו של "בית אביך" זה שונה ונבדל לגמרי מזה הבא אחריו (בפסוק ז'); וכשום אפן לא נוכל להבין, מה ראה להשתמש בשני בטויים שווים? (ב) שופטים י"ט, י"ח מלמדנו, שגם לויים אחרים היו הולכים לבית ה' אשר בשלה לעבוד שם את עבודת המשכן. ורק בקרת בעלת מגמות קבועות מלמפרע יכולה לחשב את הספור הזה—שסמנים רבים מעידים על עתיקותו ושאינו להמיר ספק בזאת שגם הושע ט', ט' וי', ט' מתמך עליו— להוספה מאוחרת. אמנם המלים: "פנתם בן אלעזר בן אהרן" (כ' כ"ח) וכלות לפגע בכבודם של הכבירים החדשים, אולם מכאן, להפך, ראייה נוספת לזאת, שמעולם לא היו מסופקים במוצאם של הכהנים מאהרן.

שלה, הקריב שמואל על הבמה, מפני שאז לא היה קים מקדש מרכזי. כל איש היה יכל לכהן על הבמה וגם בני דוד היו כהנים (שמו"ב ה', י"ח). ורק על הבמה הגדולה אשר בנב וואשר בגבעון עבדו כהנים מבני אהרן (לעיל עמ' פ"ג). וגם כבית המקדש של שלמה מוצאים אנחנו שוב רק כהנים מזרע אהרן. אולם כאשר נחלקה ממלכת ישראל לשתי ממלכות והבמות לא סרו (אעפ"י שהמקדש אשר בירושלם עמד על תלו) בכל הארץ — ובאפרים לא היה בכלל מקדש מרכזי — נתבקשו הלויים בכל מקום, וגם ישראלים שלא היו מבני לוי, להיות לכהני הבמות; אולם אין שום ראיה וזכר לזאת, שבמקדש הראשי אשר בירושלם* הותרה העבודה לכהנים אשר לא מבני אהרן (80).

עם כטול הבמות בימי יאשיהו נאסרה העבודה במקדש אשר בירושלם על כהני הבמות, גם אם היו מבית אהרן. האסור הזה חל עליהם בתור קנס. קרוב לאמת, שכהני הבמות היו עובדים מהיום שהוא והלאה עבודות לויים ידועות וכנראה אשר זקים יחזקאל את המנהג הזה (עין לעיל עמ' ק"ז ואילך). — אמנם ספרי המלכים אינם מדברים כלום על הלויים גופא, הכהנים הנמוכים אשר במקדש (מלכד מל"א ח', ד, שהמבקרים החדשים חושבים אותו למאוחר); אולם מי שירצה לחסיק מדבר זה מסקנה, שהלויים לא היו במציאות כלל, ייחס השיבות גדולה יותר מדאי ל' argumentum ex silentio. מתוך טעמים כאלה אפשר להכחיש, למשל, גם את מציאותם של משוררי ההיכל, אעפ"י שמזמור קל"ז בתהלים מתנגד להכחשה זו; ואסף וגם בני קרח שרו בלי ספק שירי היכל גם בתקופה שלפני הגלות. ובכלל אין המקורות ההיסטוריים העתיקים שבאו לידינו מודיעים אותנו באפן ישר את מנהגי הפולחן המסודר והחקי; רק דברים יוצאים מהכלל או דברים שנעשו בנגוד לחקים נכתבו בספר.

ג. הברלים אחרים בין ת"ב ובין יתר המקורות.

ועתה נדבר על יתר הפרכות העקריות (של וילהויזן ובית מדרשו) לתאור היחסים אשר בין הכהנים ובין הלויים הנמצא במקור ת"כ. וילהויזן מכחיש לגמרי את מציאותו של שבט כהנים שלם כראשית ימיו של עם ישראל. בימי שתי הממלכות (יהודה ואפרים) נוצר ונתהווה בראשונה מעמד כהנים סגור ועומד כרשות עצמו, אשר לפי מצב הענינים בו היה דומה ללהקות בני הנביאים, לרכבים ולנוירים; ורק בתקופה מאוחרת החלה הכהונה לעבור בירושה מאב אל בן, בתחלה — בירושלם, במשפחת צדוק ואח"כ — בכל הארץ; המעמד היה לשבט, למשפחה. ומצב הדברים הזה החל רק בתקופת משנה התורה (לפי וילהויזן — בימי המלך יאשיהו) ואילך. — אולם לאשרנו אפשר להביא ראיות למציאותו של שבט

(א) ואת הדבר הזה אפשר לאמר גם על הבמות הגדולות אשר בנב וואשר בגבעון.

כהנים מיוחד בימי הוסד התיאוקרטיה גם מהמקורות JE. אביו של משה היה, לפי שמות ב', א', «איש מבית לוי»; ואין ספק שזהו אותו «בית לוי», שאנשיו נבחרו אח"כ לכהנים לה'. ומכיון שבשמות ד', י"ד סומן גם אהרן בשם «הלוי», עלינו להגיד אחת משתי אלה: או ששכט לוי כבר היה נבדל ומורס מיתר השבטים (כמו שאומר המדרש) גם בהיותם במצרים, או שהוא מיחס כאן את כהירת אהרן לעוורו של משה לעובדה הזאת, שאהרן בתור לוי היה שייך לשכט אשר ה' יעדו לכהונה. אחר מעשה העגל התאספו בני לוי אל משה לענוש קשה את החוטאים; אחר כך אמר להם משה, שימלאו את ידיהם ויהיו מהיום והלאה לכהנים לה' (שמות ל"ב, כ"ד-כ"ט). שמות ל"ב, כ"ט מתפון רק לבני לוי, בני שבטו של משה: ומכאן אנחנו למדים, ששכט שלם נבחר לכהונה א'.

נוסיף לדברים הנ"ל גם את זאת, שגם במצרים היתה הכהונה עוברת בירושה מאב אל בן. כבראשית מ"ן, כ"ב מסופר בודאי בכונה מיוחדת, שכהני מצרים היו מקבלים את «חקם», שממנו היו מתפרנסים, מאת פרעה, מפני שגם כהני ישראל היו מקבלים את חקם מאת מלכם—ה' (ויקרא ו', י"א; ז', ל"ד; עין כפרושי לויקרא עמ' ל"ט).—ועוד: איך נהיה הדבר, שרק מעמד הכהנים בלבד נהפך למשפחת כהנים בעלת משפט ירושה, באותה עעה שלחקות הנביאים והנזירים לא נשתנו והמשיכו את קיומם בתור מעמד? וגם בלאו הכי אין בכחו של יציר רמיון מחוסר יסוד לרופף אפילו במקצת את אשיותיה של ההנחה שהונחה בס' משנה התורה ע"ד משפט הירושה של הכהונה מימי משה ואילך. אמנם כמלכות הצפון, באפרים, בחרו המלכים בכהנים—ודבר זה נאמר בפרוש—כרצונם וחפצם; אולם ביהודה, כפולחן אשר כבית המקדש, קרה לעומת זה רק פעם אחת שכהן (אביתר) גורש ונרחה מכהונתו, מפני שהיה מהמתנגדים למלכות שלמה; וגם במקרה הזה מלא את מקום אביתר לא זר אלא צדוק שהיה כבר כהן בימי דוד. ודוקא הפרט הזה שיצא מהכלל מאשר ומקים את הכלל, שהכהונה היתה עוברת בירושה מאב אל בן.

ובכלל אין שום ספק, שבמקדש המרכזי, גם בשלה וגם בירושלם, היה

(א) אמנם וי"הויון (Jahrb. f. d. Th. 1876 s. 561) ונלדקה סוכרים כי הפסקים המובאים כאן נתוספו בתקופה מאוחרת; אולם מכיון שגם ס' דברים י', ה' מסתמך עליהם, הרי מכאן ראיה, שהפסקים האלה (שמות ל"ב, כ"ד-כ"ט) הם בכל אופן מהתקופה שלפני משנה התורה (עין גם בספרו של דילמאן, בענין הזה). הבטוי «איש בבנו ובאחיו» דומה לדברים שנאמרו במשנה התורה ל"ג, ט' ובעל כרחנו אנחנו צריכים להגיד בנגוד לוילהויון שברכת משה מתכונת בהחלט לשכט כהנים ולא למעמד. הדעה הזאת, שבברכת משה מדובר על מעמד כהנים, היא מחוסרת כל יסוד. ברננקמפ מדבר בפרטות על הענין הזה (Gesetz u. Proph. s. 173) וסותר את פרושם של גרף-וילהויון למקום הזה; עין גם בספרו של דילמאן.

שורר תמיד משפט הירושה של הכהונה. כל הכהנים אשר בשלה היו מכני משפחתו של עֵלִי (שמו"א כ"ב). אנחנו יודעים שבירושלם היתה הכהונה הגדולה עוברת במשפחת צדוק בירושה מאב לבן ואין לנו שום סמך להמלת ספק בהנחתו של ס' משנה התורה, שכל הכהנים אשר במקום הנבחר צריכים להיות משבט לוי. וגם משנה התורה וגם הספרים התלויים בו ומושפעים ממנו מאשרים ומקיימים דבר זה, שכית עֵלִי ובית צדוק היו שיכים לשבט אחר. כנגד הרעה הזאת אפשר להשתמש רק בפסוקים אשר בשמו"א כ', כ"ז ואילך (לפי כאורם של וילהליון וקיון; עין לעיל עמ' קי"ד), שנתחברו בכל אפן אחר משנה התורה. אולם חוקר בלתי מיוחד יכריע גם כאן (בשמואל) את הכף לטובתם של משנה התורה וס' דברי הימים. ולפי כל הנאמר כאן יכולים אנחנו להניח, כי מימי משה ואילך היתה הכהונה עוברת בירושה מדור לדור באותו השבט גופא. ומלבד זאת אי אפשר להמיל ספק בדבר זה, שהכהנים אשר במקדש המרכזי נחשבו בכל הזמנים לכהנים האמתיים אשר נבחרו ע"י ה', מפני שבכלל היה המקדש הראשי מקום מושבו של ארון הבית והכהנים היו נושאי ארון הקדש הזה ושומרי; ולכן הם נקראים בשם "נושאי הארון" לא רק בס' משנה התורה בלבד אלא גם במקורות IE (יהושע ג, ט').

ועתה נשאלת רק השאלה הזאת: ההיה כל שבט לוי זכאי בכהונה או בית אהרן בלבד? אמנם אין להכחיש את הדבר הזה, כי במשנה התורה נקראים הכהנים בשם "לויים" והכטויים: "הלויים", "הכהנים-הלויים" וה"כהנים בני לוי" הם מושגים זהותיים בספר הנ"ל (דברים י"ז, י"ח; ל"א, ט', כ"ה). אולם מאידך גיסא מעידים פסוקים אחדים במשנה התורה י', ו'; י"ה, ה' ובשמו"א ב', כ"ז ואילך בדברים ברורים ומפורשים, כי ה' בחר באיש אחד ובבניו או בביתו לכהונה גדולה (עין לעיל עמ' קי"ב-קי"ג) ולא בשבט שלם^א; והאיש הזה לא היה אחר

(א) גם קיון מודה בזאת, שלא כל שבט לוי היה צריך — לפי דברי משנה התורה — לעבוד את עבודת הכהונה בבית המקדש. הוא כותב בספרו "Einleitung", בסעיף ג' בהערה מ"ז (עין גם בסעיף ט"ו, בהערה ט"ז): "האם זאת היא אפוא דעתו של המחבר (משנה תורה-D) שכל הלויים בלי הבדל יעבדו את עבודת הכהונה במקדש המרכזי? לא ולא מפני שהוא מודיענו, שהלויים ישנו כגרים בערים רבות, בתוך בני ישראל. אולם הוא נותן לכלם את הזכות להיות לכהנים. הלא כתוב שם בס' משנה התורה י"ח, ו': "וכי יבוא הלוי (ויהיה מי שיהיה) מאחד שעריך, מכל ישראל, אשר הוא גר שם, ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה' ושרת בשם ה' אלהיו ככל אחיו הלויים העומדים שם לפני ה'." — נניח לזמנמת, שכן הוא הדבר, שבפסוקים הנ"ל נתנה הרשות לכל לוי ולוי הגר באחת מערי ישראל לבוא וירשלימה ולעבוד שם את עבודתו בתוך כהן; אולם גם לפי הנחה זו לא תהא כונתם של הפסוקים האלה אלא זו, שעבודת הכהונה הותרה לו. הלא המתוקק לא היה יכל לדרוש מאת הכהנים היושבים בקביעות בירושלים, שיפנו את מקומם לכל הלויים שמספרם היה לכחפ"ח כמספר הכהנים אשר

אלא אהרן. ואם כמשנה התורה כ"ו, ט', י"ב, י"ד אנחנו מוצאים עוד, שהלויים בתור כהנים נבדלו מיתר בני לוי, הרי מכאן ראייה ברורה, שמקצע ידוע של הכהונה לא היה נחלת כל שבט לוי. ואף נשכה גם את זאת, שם משנה התורה בעצמו (יחשבו התוקרים על זמן התהוותו מה שיחשבו) מחליט ואומר שהוא נכתב ע"י משה והוא קובע בכל מקום את נקודת-השקפתו בזמנו של משה ורואה את דבריו כאמורים מפי משה. ומכיון שמשה צוה, כי בארץ הקדושה יהא קבוע ועומד רק מקדש אחד, שבו בלבד יהא מקום מושבו של ארון הכרית ומקומו של פולחן הקרבנות — הרי דבר ודאי הוא, שמשה לא היה יכל להגיד, כי ה' בחר בכל שבט לוי לעבודת הקרבנות כאילו הנית הנחה מוקדמת, שלמרות מצותו יוקמו מקדשים רבים בכל הארץ. נמצאנו למדים מכאן, שבמשנה התורה י"ח, ה' מדובר רק על איש אחד, אשר ה' בחר בו — כמו שבחר במקום קדוש אחד — לכהן גדול. וגם הכהנים או הלויים המסומנים בשם "נושאי ארון הכרית" (דברים ל"א, ט', כ"ה; יהושע ג', ט"ז ועוד) היו רק מציאצאיו של האיש הנבחר הזה אשר בני ביתו שמשו בכהונה גדולה במקדש המרכזי, מקום מושבו של ארון הכרית. וגם ירמיהו ל"ג, כ"ד^א) (דמה לפסוקים: י"ז וי"ח) וזכריה י"ב, י"ג מסייעים לדברינו: בהם נקראים "הכהנים הלויים" או "בית לוי" לא בשם "שבט" אלא — "משפחה" (דמה ליהושע ז', י"ד ולשמו"א י', כ"א), כמו "משפחת בית דוד" — נמצא שהעובדה הזאת, שם משנה התורה והספרים התלויים בו ומשפיעים ממנו ירעו והניחו את דבר בחירתו של אהרן לכהן, עומדת על יסודות איתנים ומוצקים. אמנם אמת הדבר, שכאן הושם לב לא אל אהרן כשהוא לעצמו, אלא

בירושלם, אשר יבואו מערים אחרות, או שיהלכו עמם (פי משנה התורה) את הכנסתם הרלה. בכל אופן מסמן ס' משנה התורה את המקרה הזה, "כי יבוא הלוי" וכו', כדבר יוצא מהכלל אשר יוכל לקרות בזמן מן הזמנים ואשר לא יגרם נזק נכר לזכויותיה של הכהונה הירושלמית. ועתה נשאלות השאלות האלה: א) מי הם "האחים" האלה "העומדים שם לפני ה'", שיש להם זכויות יתרות על אחרים, ומהו הדבר שגרם לזכויות האלה, אם מוצאם איננו מאחת המשפחות המיוחסות והחשובות ביותר אשר בשבט לוי, כלומר: אם המקור משנה התורה איננו יודע שום הברל בין בני אהרן ובין לויים אחרים? ב) ס' משנה התורה (י"ח, א') מצוה, שלכל שבט לוי לא יהיה חלק ונחלה בתוך בני ישראל והוא מנמק את מצותו בזאת, שאשי ה' ונחלתו נתנו להם לאכלה; האם הולם הנמוק הזה את אותם הלויים, שלמעשה לא עבדו את עבודת הקרבנות? מה היה מקור פרנסתם? מרוע לא נתנה להם איזו הכנסה שהיא, אם משנה התורה לא ידע את המעשר של ת"כ? עין בפרק חבא: "ספוק צרכיהן של הכהונה והלוייה".

א) הכריתא דל"ב מדות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי (פרק כ') זר' וינה אבן גינח בספר "הרקמה" (הוצאת גולדברג עמ' קע"ח ואילך) מחליטים ואומרים שצריך לקרא "זרע אהרן" במקום⁸¹ "זרע יעקב" (ירמיהו ל"ג, כ"ו), וילחיון סובר (Gesch. s. 145 Anm.) כי המלה "זרע" הכנסה לתוך המקור אחר כך; אולם, להפך, אם תחסר לנו המלה הזאת לא נבין את הפסוק הזה כל עיקר.

לאחרן בתור ראש שבט לוי^א). אולם לעיל (עמ' ק"ג) הוכחנו, שגם המקור ת"כ מחזיק בהשקפה זו, אעפ"י שבשמות כ"ח, בענין בחירת אהרן ובניו, לא נאמר הדבר הזה בפרוש. ראייה חזקה לזאת, כי גם היהדות שאחר הגלות לא נתנה דפי בהשקפה זו, שאהרן נבחר לכהן רק בתור ראש שבט לוי^ב, ממציא לנו הנביא מלאכי. אין שום ספק שתנביא הזה לא רצה לסתור את דברי המקור ת"כ^ג ובכ"ז הוא מסמן פעמים אחדות את בחירת הכהנים כברית אשר כרת ה' עם לוי (מלאכי ב, ד"ח). אעפ"י שמלאכי נתכון רק לברית אשר כרת ה' עם אהרן (במדבר י"ח, י"ט) ועם פנחס (במדבר כ"ה, י"ב) ועל הברית הזאת הוא מסתמך כאפן ישר (מלאכי ב, ה' 82) — בכל זאת לא פקפק כלל וכלל לחשבה ל"ברית הלוי" (83) ולקרא את הכהנים (ג, ג) בשם "בני לוי", כמו במשנה התורה. מכאן אנחנו למדים, כי הנביא מלאכי מצא, שבחירת הכהנים לפי תאורו של המקור ת"כ מסכימה עם השקפותיו של משנה התורה ואנחנו צריכים ללכת בענין זה בעקבותיו^ד. צריך להסכים לזאת, שמי משנה התורה איננו מודיענו את ההבדלים וההפרשים אשר בין עבודותיהם של הכהנים ובין עבודותיהם של פשוטי-הכהנים (הלויים). את עבודת הכהנים במקדש הוא מסמן עפ"יך בקצור במלים: "לעמד לשרת בשם ה'" והבטוי הזה כולל בתוכו גם את העבודות החשובות וגם את העבודות הפשוטות. ולכן נאמר שם בפשיטות במאמר מוסגר (דברים י"ח, ו"ו), שגם הלוי יכל לכה מ"אחד השערים" אף המקום אשר יבחר ה'" ולשרת שם בשם ה' ככל אחיו הלויים (בני אהרן ויתר הלויים) העומדים שם תמיד לפני ה'". אולם בת"כ נקבעו לא רק

(א) גם ברכת משה (משנה תורה ל"ג, ח) רואה את אהרן כנשיאו של שבט לוי. "איש חסידך" הוא אהרן. אמנם בענין המסה והמריבה ברפידים (שמות י"ז, ז) לא נזכר שמו של אהרן, אולם מזאת אין ללמוד, שהוא לא עמד אז לימינו של משה; להפך, הבטוי "תנו" בשמות י"א, ב' מעיד, שהעם רב גם עם אהרן. ואם וילהויזן סובר שכונת המלים "איש חסידך" היא למשה, אז יתקום לו בכל אפן "העורך", אשר שם את הכרחה הזאת כפי משה ואשר הבין את המקום הזה יותר מהמבקרים החדשים.

(ב) וכך נחשבה בחירתו של דוד למלך כבחירת שבט יהודה (תהלים ע"ח, ס"ח-ע).

(ג) רב החוקרים קובעים את נבואות התוכחה של מלאכי בפרק הזמן אשר בין בואו של נחמיה לירושלם בפעם הראשונה ובין בואו בפעם השניה (בין 445 ובין 424); ורק אחרים מקדימים את זמנו של הנביא הזה לזמנו של עזרא (לפני שנת 458).

(ד) עין גם בספרו של ברננקמפ, עמ' 194 ואילך.

(ה) אפשר שהמלים: "חלק כחלק יאכלו" (דברים י"ח, ה') אינן באות להשמיענו דוקא את ענין הלויים הבאים מערים אחרות. להפך, הבטוי הזה, כמו הבטוי הדומה לו: "אשי ה' ונחלתו יאכלו" (י"ח, א'), מתכון לכל הכהנים והלויים. ולכן אפשר להגיד כי הפסוקים: וי"ד הם מאמר מוסגר שנוסף על פסוק ה' ושבו נאמר, כי העבודה איננה זכותם המיוחדת של הכהנים העומדים לפני ה' במקום הנבחר, אלא היא מותרת בכל עת ובכל עשה גם לאלה שיבואו מערים אחרות; ואחרי זה בא פסוק ח' ומסיים את הענין—שהתחיל בו בפסוקים: א"ה' — במצות חלק כחלק

חוכות הכהנים ופשוטי־הכהנים אלא גם חובותיהם ועבודותיהם של כתי אבות שונים של הלויים. לפנינו אפוא תורת כהנים העוסקת בעניניהם הפנימיים של הכהנים. ולו החלטנו ואמרנו, כי לפני הגלות לא היתה הכהונה אשר במקדש שכירושלם בעלת דרגות שונות וכי "שומרי הסף" (מל"ב י"ב, ו') היו יכולים לשמש בו בזמן גם בתור כהנים מקריבי קרבנות — כי עתה היתה ההחלטה הזאת מתנגדת לשכל; ס' ת"כ הבלית והדגיש את הדרגות ואת ההבדלים האלה (84).

ובדבר הזה שנאמר כאן תלוייה גם העובדה הזאת, שבת"כ בלבד נתן השם "לויים" או "לוי" רק לפשוטי־הכהנים והמקור הזה איננו קורא להם אפילו פעם אחת בשם "כהנים". תורת כהנים ראתה צורך לעצמה להשתמש כאן במונחים מיוחדים למען סמן את הכהנים ואת פשוטי־הכהנים; והשמות: "כהנים" ו"לויים" התאימו ביותר לזאת. ובמקומות אחרים, גם בספרים המאוחרים ביותר שנתחברו אחרי הגלות, ההולכים בלי ספק בעקבותיו של ס' ת"כ, משמשים שני השמות האלה בערבוביה (85). למשל, עזרא ח', כ"ד (דמה לפסוקים: י"ח"ט) קורא ללויים בשם "כהנים" (2), כמו שמלאכי (ג', ג') מסמן את הכהנים בשם "בני לוי". אמנם יחזקאל ורב הספרים שנתחברו אחר הגלות סגלו לעצמם כרב המקומות את המונחים של ת"כ, אולם קודם לכן היו משתמשים עפ"י כבטויים של שפת העם.

יאכלו. וכמצות דוד (שמו"א ל"כ"ד) שאנשי המלחמה יחלקו את השלל בשוה עם אלה שפגרו מלכת ונשארו לשמר את הכלים. כך צוו גם כאן, שכל הכהנים והלויים, בין אלה העובדים את עבודת הקדש ובין אלה שאינם עובדים, יאכלו חלק כחלק את "אשי ה' ונחלתו". ואת החק הזה היו מקימים גם בימי יאשהו: אעפ"י שכהני הכמות לא הורשו לעבוד עבודה בבית המקדש. ככל זאת אכלו מתנות־כהונה יחד עם יתר הכהנים (מל"ב כ"ג, ט'). ואת המצוה הזאת אנהנו מוצאים גם בת"כ בענין כהנים בעלי מום (ויקרא כ"א, כ"א). — אין לחכות לזאת, שנוכל לבאר אל נכון ובאופן משיבוע את רצוננו את חציו השני של פסוק ח' (דברים י"ח, ח'); בפרושו של הראב"ע יש רמז לזאת, שאפשר לבאר את "מכריו" בתור מתנות שכל כהן מקבל מאת מְכָרו (מל"ב י"ב, ו'). פִּיילֶכְנֶפֶלד (Magazin 1880 s. 71) מפנה את לבנו לזאת, שלא מצאנו בשום מקום, שפרושה של המלה "לבד" היא "חוק"; רק "מלבד" (או לבד מ...) מתפרש באופן כזה. אין הוראתה של המלה "ממכריו": "מה שהוא מכר לאחרים", אלא — "מה שאחרים מכרו לו". ומובנו של המשפט הוא כך: אין לרחק את מי־שהוא מהמקדש, אולם בכ"ז צריך להיות בעבודת (כאן: באכילת הקרבנות) הקרבנות סדר כזה, שכל כהן יקבל את חלקו רק באותו המשמר שנמכר לו ע"י האבות, ראשי המשמרות, שהתנו ביניהם שיהא כל אחד משמש בשבתו.

א) הַנְּסַמְנְבֶּרְג הוכיח כבר בספרו (Beitr. III s. 403), שאין המקרא אשר בספר משנה התורה, שבו נאמר כי הכהנים הם נושאי ארון הברית, סותר את הכתוב בת"כ, שנשיאת ארון הברית, היא אחת מעבודות הלויים.

ב) ויש אשר גם ס' דברי הימים אינו מבדיל בין כהנים ובין לויים; ואת הדבר הזה הוכיח קורטיס בספרו (The Levitical pries. s. 115

אנחנו רוצים להראות עוד את אפסותן של החלטות פרטיות אחרות של וילהיוון ומביליא תפלנה גם המסקנות שהסיק מהן. מתוך טעמים מחוסרי ערך מיחסים (Geschichte s. 146) את משפחת הכהנים מבית עלי לְמִשֶׁה וחושבים אותו בכלל לאבי מעמד הכהנים ולמיסדו. — אולם אי־אפשר להעלות על הדעת כלל, שהכהנים אשר חיו בתקופה מאוחרת יהליפו את משה באהרן; להפך, הם היו חושבים לכבוד גדול יותר ליחס את עצמם לְמִשֶׁה, איש האלהים ואבי הנביאים, מאשר לאהרן. ועוד: לו לא היה לאהרן בתור אבי הכהונה ערך גדול, כי עתה לא היו מזכירים אותו תמיד יחד עם משה (מיכה ו', ד'). החלטת שוא היא החלטתו של וילהיוון, (Gesch. s. 145), שאין אנחנו מוצאים במקורות IE כהנים אחרים (מלבד משה ואהרן) נושאי־משרה (ושמות י"ט, כ"ב ול"ב, כ"ט) הוספות מאוחרות הן, כביכול). אולם ביהושע ג', ט"ו, במקור IE נקראים, לפי דבריו של וילהיוון גופא (Jahrbb. f. d. Th. 1876, s. 587), הכהנים בשם "נושאי ארון ה'". וגם דבר זה, שם כראשיה מזכיר את כהני מצרים (מ"ו, כ"ב, כ"ו), איננו קל ערך (לעיל עמ' ק"ט).

לפתע פתאם נעלמו בימי השופטים הכהנים והלוויים יחד עם כל קהל עדת ישראל... עם ישראל לא היה קים כמעט... (Well. Gesch. s. 130). — אולם הפרכה הזאת נוגעת לא בת"כ בלבד, אלא גם במקורות IE, מפני שגם בהם מסופר על עם ישראל כעל עם גדול ורב בן שש מאות אלף גברים בהנהגתו של משה (שמות י"ב, כ"ו; במדבר י"א, כ"א). נמצא שבכל אופן שהוא צריך להניח, שבימי השופטים החלה תקופת הירידה.

ספוק צרכיהן של הכהונה והלוויה.

(פרק י"ז)

א. המעשרות והבטרות בויקרא כ"ו.

גם בענין ספוק צרכיהן של הכהונה והלוויה נכרת בת"כ — לפי דברי וילהיוון — דרגת התפתחות מאוחרת של חקי הפולחן בישראל. — אולם טרם נתחיל לדבר על כל דבר ודבר בפני עצמו, נפנה את לב הקורא לעובדה אחת, שהבקרת החדושה העלימה עין ממנה לגמרי או לא העריכה אותה כראוי וכיאות; והעובדה הזאת חשובה מאד מאד לחקירתנו. במקור ת"כ גופא מתבלטות ביחס להכנסותיה של הכהונה שתי דרגות התפתחות במתן החקים, המסיעות לנו לכאר את הנטייה התמוזה של ת"כ מיתר החקים. נדמה קודם לכל את במדבר י"ה לויקרא כ"ו ואז נראה ונוכת, כי חלוקי הדעות ביניהם בדבר נתינת המעשרות והבטרות הם אותם חלוקי הדעות אשר בין במדבר י"ח ובין משנה התורה, שהמבקרים החדשים הרגישום בכל תקף. — לפי ויקרא כ"ו, ל"א לא יהיה המעשר ללוויים